

Jānis Šiliņš, *dr.hist.*; Gatis Krūmiņš, *dr.hist.*

**Latvijas iedzīvotājiem nolaupītās vērtības,
konfiscējot banku un citu kredītiestāžu seifu saturu
1940. gadā**

Vidzemes Augstskola, 2024

Saturs

		Lpp.
1.	Kopsavilkums	3
2.	Historiogrāfijas un avotu apskats	4
3	Vēsturiskais konteksts	6
4	Seifu pārņemšanas gaita	7
5	Pārņemtās vērtības	12
6	Pārņemto vērtību liktenis	17
7	Secinājumi un priekšlikumi	21
8	Pielikumi	23

1. Kopsavilkums

1940. gada augustā padomju okupācijas vara veica Latvijas kredītiestāžu privāto seifu revīziju, konfiscējot naudu, vērtspapīrus un citas vērtības. Daļa no šīm vērtībām vēlāk tika izvesta uz Padomju Savienību. Pētījuma mērķis ir, analizējot arhīvos pieejamos dokumentus, rekonstruēt Latvijas seifu izlaupīšanas gaitu un noskaidrot nolaupīto vērtību apjomu un struktūru.

Padomju varas iestādes lēma par privāto un uzņēmumu seifu pārņemšanu lielo uzņēmumu un banku nacionalizācijas politikas ietvaros. Latvijas kredītiestāžu seifu pārņemšana notika lielā steigā, trīs nedēļu laikā pārbaudot vairāk nekā 11 tūkstošus seifu. Latvijas Bankai tika nodota (nacionalizēta) seifos atrastā valūta, lielākā daļa vērtspapīru, vērtīgākie dārgakmeņi, dārgmetāli un juvelierizstrādājumi. Šīs mantas vērtība bija vismaz **53 238 151,22 latu**.

Neskatoties uz oficiālajiem rīkojumiem, liela daļa seifos atrasto vērtību tika aizturēta, nododot tās glabāšanā Latvijas Bankai. Nelielu daļu no tām iedzīvotājiem vēlāk izdevās atgūt, taču to vērtība avotu trūkuma dēļ nav precīzi nosakāma. Tālākos pētījumos, iespējams, varētu noteikt to aptuveno vērtību.

1941. gada 26. jūnijā daļa no augstākminētajām vērtībām 45 kastēs un divos maisos tika izvestas uz PSRS. Tās netika novērtētas, taču arhīvos ir atrodami aizvesto mantu saraksti, kas perspektīvā ļautu noteikt to aptuveno vērtību.

2. Historiogrāfijas un avotu apskats

Neskatoties uz aplūkojamās tēmas nozīmību un avotu pieejamību, līdz šim vēsturnieku darbos Latvijas privāto seifu izlaupīšana 1940. gadā ir pieminēta tikai garāmejot.¹ Vienīgais autors, kurš līdz šim sīkāk par to ir rakstījis, ir Jānis Riekstiņš. Viņš laikrakstā “Latvijas Vēstnesis” 2001. gadā vairākos turpinājumos publicēja virkni arhīvu dokumentu, kas atspoguļo šo procesu.²

¹ Bleiere D., Kangeris K. (red.) *20. gadsimta Latvijas vēsture. III sēj. 1940–1944/1945*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2022. 131. lpp.

² Riekstiņš, J. Pie Latvijas zelta, sudraba un naudas. *Latvijas Vēstnesis*, 2001, 10. aug., Nr.117; 22. aug. Nr. 121; 31. aug., Nr. 124; 5. sept., Nr. 125.

Nozīmīgākie ar minēto tēmu saistītie avoti glabājas Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvā (LNA LVVA) un Latvijas Valsts arhīvā (LNA LVA).

Latvijas PSR Finanšu ministrija organizēja un pārraudzīja privāto seifu revidēšanu un tur atrasto vērtību nodošanu Latvijas Bankai. Tās fondā (LNA LVA 327. fonds) glabājas Seifu pārņemšanas Galvenās komisijas materiāli, kā arī kredītiestāžu (Latviešu akciju banka, Latvijas Kredītbanka, Rīgas biržas banka, Rīgas pilsētas diskonta banka, Ziemeļu banka, Valsts Zemes banka Jelgavas nodaļa, Latvijas Bankas Centrālā nodaļa, Liepājas akciju banka, Vidzemes savstarpīgā kredītbiedrība, Vidzemes III savstarpīgā kredītbiedrība, Daugavas savstarpīgā kredītbiedrība, Rīgas amatnieku krājaizdevu sabiedrība, Rīgas tirgotāju un rūpnieku savstarpīgā kredītbiedrība, Rīgas II savstarpīgā kredīta biedrība, Jelgavas pilsētas krājkase, Rīgas krājaizdevu biedrība) nacionalizēto seifu akti.

Arhīvos atrodami arī vairāki apkopojoši materiāli par seifos atrastajām un nacionalizētajām vērtībām.

Pētniekiem ir pieejami divi apkopojoši saraksti ar privātajos seifos atrastajām vērtībām, kas atrodami Seifu pārņemšanas Galvenās komisijas materiālos. Pirmo 1940. gada 31. augustā ir sastādījis Galvenās komisijas priekšsēdētājs Mārtiņš Jansons. Salīdzinot ar citiem dokumentiem, jāatzīst, ka M. Jansona sniegtās ziņas nebija pilnīgas (summa tika noapaļotas, mazākas pozīcijas vispār nebija minētas). Taču nozīmīga ir pārskatam pievienotais M. Jansona paskaidrojums: “Kas attiecas uz zelta un sudraba lietām, izstrādājumiem, kolekcijām u.c. vērtslietām, tad tādu bija samērā maz. Pārbaudot seifus tās tika uzņemtas aktā un īpašniekiem neizsniedzamās novietotas atpakaļ seifos nodošanai Latvijas bankai. Šīs vērtslietas novērtētas netika, bet viņu kopējo vērtību varētu aptuveni rēķināt uz Ls 50 000.”³ Šī ir nozīmīga nianse, kas jāņem vērā, lai noteiktu kopējo privātajos seifos atrasto vērtslietu vērtību. M. Jansona sastādīto sarakstu ir publicējis J. Riekstiņš.⁴

Otrs pārskats ir sastādīts tabulas veidā rokrakstā ar zīmuli.⁵ Tā autors un sastādīšanas datums nav zināms. Dokumentā pārņemtās vērtības ir ne tikai apkopotas dažādās kategorijās (valūta, vekseli, akcijas-pajas, obligācijas, ķīlu zīmes, pārējās

³ LNA LVA, 327. f., 1. apr., 455. l., 65. lp.op.

⁴ Riekstiņš, Jānis. Pie Latvijas zelta, sudraba un naudas. *Latvijas Vēstnesis*, 2001, 22. aug., Nr. 121

⁵ LNA LVA, 372. f., 1. apr., 455. l., 61. lp.

vērtības), bet arī norādītas sīkāk dažādās valūtās un no kādu kredītiestāžu seifiem tās izņemtas.

Daļa no seifos atrastajām, nacionalizētajām un Latvijas Bankai glabāšanā nodotajām vērtībām Vācijas–PSRS kara sākumā 1941. gada jūnija beigās tika izvestas uz PSRS. Arhīvos atrodami vairāki dokumenti par šo tēmu. LNA LVA glabājas ar roku rakstīta izziņa par PSRS Valsts bankas no Latvijas republikāniskā kantora izvestajām vērtībām no 1941. gada 22. līdz 27. jūnijam.⁶ Šis dokuments bija ievietots pētījumā par Latvijas Republikas finanšu sistēmas iznīcināšanu.⁷ Tajā īsi norādīts, ka 26. jūnijā aizvestas 47 kastes ar nacionalizēto banku seifu vērtībām.

Otrs dokuments, kas glabājas LNA LVVA, ir Rīgā 1941. gada 26. jūnijā sastādīts akts par transportēšanai uz PSRS pieņemtajām vērtībām.⁸ Šajā sarakstā minētas bijušo nacionalizēto banku glabāšanā esošās vērtības, kas atrodas 45 kastēs un divos maisos (nav izdarīta to novērtēšana). Acīmredzot, pirmajā dokumentā maiši ir pieskaitīti kastēm, iegūstot 47 vienības.

Latvijas Valsts vēstures arhīvā glabātajos Latvijas Bankas materiālos atrodams pārskats par izņemtām no privāto banku seifiem vērtslietām un dažādām vērtībām, kas aizvestas uz PSRS. Šis dokuments ir sastādīts nacistiskās Vācijas okupācijas laikā, 1941. gada 27. oktobrī.⁹ Latvijas Bankas darbinieku sastādītajā pārskatā ir norādīta sekojoša informācija: kredītiestādes nosaukums, seifa numurs, personas uzvārds un iniciālis, personas adrese un seifā atrasto vērtību saraksts. Atšķirībā no LNA LVA 327. fondā glabātajiem nacionalizēto seifu aktiem, šajā sarakstā nav norādīts Latvijas Bankai nododamo priekšmetu (juvelierizstrādājumu, sudraba galda piederumu u.c.) novērtējums naudā.

Dokuments tika sastādīts, vadoties no Latvijas Bankas darbinieku paskaidrojumiem un privāto banku seifu aktiem. Tika norādīts, ka “par aizvestām vērtībām tika uzskatītas visas tās vērtslietas, vērtspapīri etc., kas nebija atrodamas starp atstātām mantām, kuras ievestas kopējā aktā, bet privātbanku aktos bija

⁶ LNA LVA, 101. f., 1. apr., 46. l., 46. lp.

⁷ Krūmiņš G., Šiliņš J. *Latvijas Republikas finanšu sistēmas iznīcināšana (lata pielīdzināšana rublim un sekojoša devalvācija, vērtspapīru tirgus iznīcināšana u.c., 1940.–1941. gads)*. Valmiera: Vidzemes Augstskola, 2023. 37. lpp.

⁸ LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 643. l., 4. lp.

⁹ LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 649. l.

uzskaitītas, ka atrastas seifu saturā.” Vērtspapīri, vekseli un ķīlu zīmes netika iekļauti šajā sarakstā, jo nebija aizvesti uz PSRS, bet palikuši Rīgā.¹⁰

3. Vēsturiskais konteksts

1918. gada 18. novembrī tika proklamēta Latvijas Republika. Uzvarai Neatkarības karā sekoja starptautiska atzīšana, un neraugoties uz visaptverošiem karadarbības nodarījumiem Latvijas ekonomiskā attīstība 20. gadsimta 20. un 30. gados uzrādīja vienu no augstākajiem pieauguma tempiem. Līdzīgi kā kaimiņvalstīs Lietuvā, Igaunijā, Somijā, Dānijā un Zviedrijā ekonomikas un eksporta pamats bija bioekonomika (lauksaimniecība un meža nozare). Pakāpeniski pieauga rūpnieciskās ražošanas apjomi. Latvijas iekšzemes kopprodukts uz vienu iedzīvotāju 1939. gadā bija augstākais no Baltijas valstīm un tikai 10% atpalika no Somijas.¹¹ Daudzos dzīves kvalitātes rādītājos Latvija ierindojās starp Eiropas vadošajām valstīm. Piena un gaļas patēriņā uz vienu iedzīvotāju Latvija 1938. gadā bija pirmajā vietā pasaulē.¹² Vidējais paredzamais dzīves ilgums Latvijā 20. gadsimta 30. gados bija augstāks kā Somijā¹³. Valsts un tās iedzīvotāji kļuva arvien turīgāki, Otrā pasaules kara priekšvakarā Latvijas valsts bija uzkrājusi ievērojamas zelta un ārvalstu valūtas rezerves. Stabilā naudas un banku sistēma veicināja iedzīvotāju uzticību un noguldījumu veidošanos. Atbilstoši civilizētas valsts praksei iedzīvotāji savas vērtslietas un citas vērtības varēja uzglabāt arī individuālos seifos bankās.

1939. gada 23. augustā PSRS un Vācija noslēdza neuzbrukšanas līgumu jeb Molotova – Ribentropa paktu. Līgumam bija pievienots slepens protokols, kurā abas valstis vienojās par citu valstu teritoriju sadalīšanu ietekmes sfērās. Šī vienošanās ļāva Vācijai un PSRS kopīgi uzbrukt Polijai, ar ko 1939. gada 1. septembrī sākās Otrais pasaules karš. Vēl 1938. gadā neitralitāti deklarējušajai Latvijas Republikai 1939. gada oktobrī tika uzspiests Savstarpējas palīdzības līgums ar PSRS, ar ko PSRS ieguva tiesības Latvijā izveidot vairākas militāras bāzes. Lai arī Latvija saglabāja valstisko suverenitāti, šī līguma noteikumi ievērojami ierobežoja iespējas aizstāvēt

¹⁰ LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 649. l., 58. lp.

¹¹ Avots: Madison project datu bāze un baltic100.va.lv datu bāze.

¹² Balks, Ž. un E. *Latviešu tautas garīga audzināšana un kulturāli saimnieciskais stāvoklis citu tautu starpā*. Ziedoņa Kukura grāmatu apgādniecība, 1940.

¹³ Mežs I. *Latvijas iedzīvotāji: esošie, iecerētie un zudušie*. Grāmatā: Turbulence kā virzītājspēks: Latvijas cilvēki un tautsaimniecība 150 gados. Jumava, 2024. 208. lpp.

valstisko neatkarību situācijā, ja tā tiktu reāli apdraudēta. Tas spilgti izpaudās 1940. gada 17. jūnijā, kad PSRS karaspēks pārgāja Latvijas robežu. Īsā laikā okupācijas vara veica mērķtiecīgas darbības, lai panāktu pilnīgu kontroli pār Latvijas teritoriju un iedzīvotājiem, kā arī visiem pieejamiem resursiem. Lai okupāciju un aneksiju padarītu šķietami legītimu, 1940. gada 14.—15. jūlijā Latvijā sarīkoja publisku akciju, kas tika nodēvēta par Tautas saeimas vēlēšanām. Jau pirms šo “vēlēšanu” noslēguma tika izsludināti rezultāti un tika paziņots, ka par vienīgo vēlēšanās pielaisto sarakstu ir nobalsojuši 97,6% vēlētāju. 1940. gada 21. jūlijā uz savu pirmo sēdi sanāca tā sauktā Tautas saeima, kas Latvijā izsludināja padomju varu un pieņēma lēmumu par lūgumu PSRS uzņemt Latviju savā sastāvā. Ne pats šis institucionālais veidojums, ne tā pieņemtie lēmumi nav atzīstami par atbilstošiem Latvijas Satversmei. 1940. gada 30. jūlijā uz Maskavu tika nosūtīta delegācija, kas lūdza PSRS Augstāko Padomi (AP) Latviju uzņemt PSRS sastāvā. Šis “lūgums” tika izpildīts 1940. gada 5. augustā, un līdz ar to no PSRS skatupunkta tika noņemti jebkuri formāli ierobežojumi iekarotajā Latvijā rīkoties pēc sava prāta.

Latvijā PSRS rīkojās kā iekarotā teritorijā, ko uzskatīja par kara laupījumu. Zemes, īpašumu, infrastruktūras un ražošanas jaudu sagrābšana tika nosaukta par nacionalizāciju. Nacionalizācijai tika pakļauta arī banku sistēma.

4. Seifu pārņemšanas gaita

Privāto banku seifu izlaupīšana bija viena no svarīgām padomju okupācijas režīma īstenotajām Latvijas ekonomiskās sistēmas iznīcināšanas epizodēm. Tautas Saeima 1940. gada 22. jūlijā deklarēja banku un lielo rūpniecības uzņēmumu nacionalizāciju. 25. jūlijā Ministru kabinets pieņēma attiecīgu likumu, bet 1. augustā sekoja finansu ministra Kārļa Karlsona 362. rīkojums par privātām personām un uzņēmumiem piederošo seifu pārņemšanu bankās.¹⁴

Jau nākamajā dienā, 2. augustā, sākās seifu pārņemšana Rīgā (no 5. augusta – provinces pilsētās).¹⁵ Šo procesu pārraudzīja Seifu pārņemšanas Galvenā komisija M. Jansona vadībā, bet faktiski īstenoja 30 apakškomisijas (25 komisijas Rīgā un 5

¹⁴ *Valdības Vēstnesis*, 1940, 1. aug., Nr. 172, 4. lpp.

¹⁵ LNA LVA, 327. f., 1. apr., 455. l., 64. lp.

provincē).¹⁶ Komisijā ietilpa Valsts saimniecības departamenta, Valsts kontroles un Latvijas Bankas pārstāvji. Vērtslietu novērtēšanai pieaicināja juvelieri. Piemēram, Latviešu akciju bankas seifu pārbaudē tas bija viens no pazīstamākajiem Rīgas juvelieriem Osvalds Kārlis Jurisons.

Jāatzīmē, ka valsts iestāžu rīcībā nebija informācijas par kopējo seifu skaitu Latvijas kredītiestādēs. Ja pilsētās bija iespējams fiziski ierasties visās kredītiestādēs un pārbaudīt seifu esamību, tad provincē tas bija grūtāk izdarāms mazo kredītiestāžu lielā skaita dēļ. Komisijas provincē rīkojās dažādi – vai nu pabraukāja kredītiestādes, vai arī telefoniski veica aptauju, lai noskaidrotu, vai kredītiestādēs ir seifi. Piemēram, Privātām personām un uzņēmumiem Valmierā un Cēsīs piederošo seifu pārņemšanas komisija, kas sastāvēja no Valsts kontroles revidenta Jāņa Šmidres (priekšsēdētājs), Latvijas Bankas Valmieras nodaļas pilnvarotā Teodora Smilgas un pārvaldnieka K. Sila, 1940. gada 6. augustā veica 51 Valmieras, Cēsu un Valkas apriņķa kredītiestādes telefonisku aptauju.¹⁷ Kredītiestādes, kuras sniedza ziņas, ka tajās neatrodas seifi, papildus netika pārbaudītas.

Paveicamā darba apjoms bija ļoti liels – visā Latvijā bija uzskaitīti 11 236 seifi, bet Rīgā – 10 514. Pārbaudīti tika visi seifi – gan izīrētie (to bija 6858), gan neizīrētie.¹⁸ Tāpat bija jāpārbauda 303 saiņi un paketes, kā arī 53 depozīta saiņi, kuri atradās bijušās Rīgas pilsētas diskonta bankas glabāšanā, un 17 depozīti, kuri bija pārņemti no bijušās Latvijas Kredītbankas.¹⁹

Seifu pārņemšanas procesā bija jāpieaicina attiecīgā seifa īpašnieks un jā sastāda akts trīs eksemplāros (seifa īpašniekam, Latvijas Bankai un Finanšu ministrijai). Seifu īpašniekiem tika nosūtītas ierakstītas vēstules ar uzaicinājumu ierasties (parasti nākamajā dienā vai dažu dienu laikā) attiecīgajā bankas nodaļā, lai uzrādītu sava seifa saturu.²⁰

362. rīkojums paredzēja, ka seifu īpašniekiem ir izsniedzami: privātpersonu un vēl nenacionalizēto uzņēmumu vekseli; mākslas darbi; rokraksti un personīgi dokumenti; dārgmetālu izstrādājumi un dārgakmeņi, saskaņā ar finansu ministra 29.

¹⁶ Kādas vērtības slēpjas seifos. *Jaunākās Ziņas*, 1940, 5. aug., Nr. 176

¹⁷ LNA LVA, 327. f., 1. apr., 488. l., 16. lp.

¹⁸ LNA LVA, 327. f., 1. apr., 455. l., 64. lp.

¹⁹ Riekstiņš, Jānis. Pie Latvijas zelta, sudraba un naudas. *Latvijas Vēstnesis*, 2001, 31. aug., Nr. 124, 16. lpp.; *Cīņa*, 1940, 16. aug., Nr. 56

²⁰ LNA LVA, 327.f., 1.apr., 455.l., 5., 15.lp.

jūlija rīkojumu par dārgmetālu, to izstrādājumu un dārgakmeņu nodošanu glabāšanā Latvijas Bankā.²¹

AKTS.						
Pamatojoties uz finanšu ministra 1940. gada 1. augusta rīkojumu Nr. 392 (V. V. Nr. 172) par priekšmetiem, kas nodoti uz glabāšanu Latvijas Bankai, komisija, sastāvotā no:						
Pārbauda šī seifa saturu un konstatēja sekojošas vērtības:						
Nr. p. k.	Konstatēto vērtību saraksts	Nodots īpašniekam		Nodots Latvijas Bankai		
		Vērtība	Ipašnieka paraksts	Kursa	Vērtība	Ķvīts
1)	Māc. aizdevi, obligācija 4 gab., Nr. 423-78, 188-54, 185-26, 1929-17; av. 4 augst.			620-	80-	
2)	9 Anušas, solam un daļa e.				38-	
3)	1 - - - - -				10-	
4)	8 blamēns.	61600-				
5)	2 zāģi, personīgi, daļi mēmi.		Friedl			
6)	Obligācija, prasījums, aizdevums, aizpaušas zem. gram., mod. Nr. 3067 reg. Nr. 48.				42.000-	
7)	Obligācija, prasījums, aizpaušas zem. gram., mod. Nr. 1713			46400.	2000-	
8)	Kaķerēšanas, atloka (parjūna)				38 L. 3.	1.

1940. gada 3. augustā
 Komisijas priekšsēdētājs: [paraksts]
 Loceklis: [paraksts]
 Seifa Nr. 187.
 Ipašnieks: [paraksts]

Attēls Nr. 1. Bēra Halperina seifa pārbaudes akts. Avots: LNA LVA, NA LVA, 327. f., 1. apr., 460.l., 45. lp.

29. jūlija rīkojums (rīkojums Nr. 323) paredzēja, ka Latvijas Bankai jānodod: platīns, zelts un sudrabs lējumos un lūzumos vai šo metālu sakausējumi; platīna izstrādājumi, izņemot platīna sīkus iestrādājumus dārgakmeņu ietvaros; zelta izstrādājumus, ja atsevišķa priekšmeta zelta metālsvars pārsniedz piecus gramus; dārgakmeņi (briljanti, pērles, smaragdi, safīri, rubīni, akvamarīni, ametisti, topāzi u.c.), iestrādāti un neiestradāti, ja to vērtība kopā ar iestrādājumu atsevišķam priekšmetam pārsniedz 200 latus.²²

Tādat seifu īpašnieki varēja saņemt atpakaļ tikai sev piederošo sudrabu un tā izstrādājumus, sīkas zeltlietas un nelielus dārgakmeņus. Taču faktiski tas ne vienmēr notika – daļu priekšmetu (ieskaitot, piemēram, sudraba priekšmetus, vērtīgus mākslas

²¹ Valdības Vēstnesis, 1940, 1. aug., Nr. 172, 4. lpp.
²² Valdības Vēstnesis, 1940., 30. jūl., Nr. 170, 1. lpp.

darbu) vienkārši “aizturēja” uz nenoteiktu laiku. Visu seifos atrodamo naudu (gan latus, gan valūtu) nodeva Latvijas Bankai, bet to vērtību ieskaitīja seifa īpašnieka tekošajā rēķinā bankā.

15. augustā beidzās Finanšu ministrijas noteiktais termiņš uzaicinājumam seifu izīrētājiem ierasties bankās, lai piedalītos viņiem piederošo seifu revīzijā. Pavisam nebija ieradušies 866 īrnieki.²³ Tas bija visai liels skaits – 19,8% no visiem izīrētājiem seifiem. Daļa no šiem cilvēkiem atradās ārzemēs (galvenokārt Vācijā), taču acīmredzami liela daļa apzināti ignorēja padomju iestāžu aicinājumus ierasties uz seifu pārbaudi. Sevišķi augsts šis procents bija Rīgas biržas bankā – 35,5%. (skat. 1. pielikumu) Netika atvērti arī seifi, kuriem vai nu bija pazudušas atslēgas, vai sabojātas slēdzenes.

Pēc Finanšu ministrijas noteiktā termiņa iztecēšanas, 15.–16. augustā, apakškomisijas uzsāka visu atlikušo seifu uzlaušanu (ne tikai izīrēto, bet arī neizīrēto). Nedēļas laikā no visiem Latvijas seifiem netika uzlauzts tikai viens – fiduciārajai izceļošanas akciju sabiedrībai UTAG piederošais seifs,²⁴ jo tas draudēja radīt sarežģījumus attiecībās ar Vāciju. Jāpiebilst, ka seifu uzlaušana prasīja papildus līdzekļus – viena seifa uzlaušana Rīgā 1,5 līdz 2 latus, bet savešana kārtībā – 12 līdz 14 latus.²⁵

Latviešu akciju bankas neatvērto seifu uzlaušana notika 1940. gada 20. augustā. To veica seifu pārņemšanas apakškomisija Valsts kontroles revidenta Lāčplēša kara ordeņa kavaliera Kristapa Upelnieka vadībā, piedaloties Latvijas bankas pārstāvjiem un jau minētajam juvelierim O.K. Jurisonam. 14 no 22 uzlaustajiem seifiem bija tukši, bet astoņos atrada vērtības, kas bija jānodod Latvijas Bankai.

1. tabula. Seifu pārbaudes rezultātu kopsavilkums 1940. gada 23. augustā²⁶

	Kopskaits	Tukši vai bez vērtības	Atrastas vērtības	Atrasti ieroči	Neatvērts
Neizīrētie seifi	6858	6841	10	7	-
Izīrētie seifi	4373	2921	1450	1	1

²³ Seifus atver bez īpašnieku klātbūtnes. *Padomju Latvija*, 1940, 15. aug., Nr. 5

²⁴ LNA LVA, 327.f., 1. apr., 455. l., 64. lp.

²⁵ Turpat, 57. lp.

²⁶ Turpat, 64. lp., 64. lp.op.

Depozīti	373	280	93	-	-
----------	-----	-----	----	---	---

Komisija un apakškomisijas pabeidza seifu uzlaušanas darbu 23. augustā, strādājot virsstundas un turpinot darbu arī svētdienās. Šis darbs tika dāsnī atalgots – 1940. gada 30. augustā LPSR Tautas komisāru padome atļāva Finanšu tautas komisariātam no fonda neparedzētām vajadzībām izmaksāt atlīdzības 8372,37 latu vērtībā Galvenās seifu pārņemšanas komisijas un apakškomisiju locekļiem. Ievērojamāko atlīdzību (1431,90 lati) saņēma atslēdznieku amata meistars Pauls Rūdolfs Tīlemanis, kurš veica seifu uzlaušanu un sekojošu salabošanu.²⁷

Noslēdzoties seifu pārbaudei, atrastās vērtības, kas bija nododamas Latvijas Bankai, tika atrastas 1460 seifos un 93 depozītos. Tāpat astoņos seifos atrada ieročus, kurus nodeva tautas milicijai. 1940. gada 26. augustā tika sastādīts ziņojums par Otrajā Rīgas savstarpīgā kredītbiedrībā atrastajiem ieročiem. Tos atrada neizīrētajos seifos, kuriem it kā bija pazudušas atslēgas. Pēc uzlaušanas seifos atrada visai ievērojamu arsenālu: 38 dažādu sistēmu revolverus, divas kaujas pistoles, vienu mazkalibra pistoli, trīs starta pistoles, 30 patronu aptveres, 376 kastītes ar patronām un 40 dažādu kalibru patronas. Visus šos ieročus un munīciju nodeva tautas milicijas Sevišķu uzdevumu bataljonam. Valsts saimniecības departamenta direktors Voldemārs Bastjānis rosināja veikt izziņu pret kredītbiedrības valdi un vainīgās personas saukt pie atbildības.²⁸

²⁷ LNA LVA, 270. f., 1. apr., 3. l., 3. lp.

²⁸ LNA LVA, 327.f., 1. apr., 455. l., 62. lp.

5. Pārņemtās vērtības

Par Latvijas kredītiestāžu 1460 seifos un 93 depozītos atrastajām vērtībām sastādīja 1419 aktus. Vairāku seifu un depozītu saiņu saturu pie pārņemšanas laikā apvienoja vienā kopseifā.²⁹ Atrastās vērtslietas tika iepakotas kastēs un novietotas Latvijas bankas seifā. No šejienes tās vēlāk tika aizvestas uz PSRS.

1940. gada augusta beigās sastādītajos kopsavilkumos par no seifiem pārņemtajām vērtībām tās tika iedalītas sešās kategorijās: valūta, vekseli, akcijas-pajas, obligācijas, ķīlu zīmes un pārējās vērtības. Jāuzsver, ka tālāk minētās summas attiecās tikai uz Latvijas Bankai nododamajām (nacionalizētajām) vērtībām, neņemot vērā "aizturētās" vērtības vai vērtības, kuras to īpašnieki nebija pieprasījuši.

Valūta

Spriežot pēc arhīvā atrodamās kopsavilkuma tabulas, seifos tika atrasta 18 dažādu valstu valūta: Latvijas lati (380 202,45), Lielbritānijas sterliņu mārciņas (1371,10,14), ASV dolāri (5062,50), Vācijas reihsmarkas (53 630,49), Šveices franki (350), Zviedrijas kronas (195,65), Somijas markas (5362), Itālijas liras (166), Lietuvas liti (394,70), Igaunijas kronas (928,97), Norvēģijas kronas (13), Dānijas kronas (422,75), Holandes guldeņi (1207), Francijas franki (2884,65), Beļģijas franki (30 204,45), Čehoslovākijas kronas (1494,70), Polijas zloti (471,84), Austrijas kronas (16).³⁰ Jāpiebilst, ka seifu pārbaudes akti liecina, ka tika atrasts arī viens Kanādas dolārs, kas tika ieskaitīts ASV dolāru kategorijā.³¹ (skat. attēlu Nr. 1)

Precīzai valūtu sadalījuma un to vērtības noteikšanai (zelta naudas vērtība varēja būtiski atšķirties no papīra naudas), būtu jāveic rūpīga saglabāto seifu pārbaudes aktu analīze. Piemēram, Rīgas pilsētas diskonta bankas 1304. seifā atrada Valija Bēriņai dzīvojošai Tumes pagasta "Dimzās" piederošas 60 Somijas zelta markas, 30 Dānijas zelta kronas un 2 ASV dolārus zeltā, bet Zigrīdas Kraukstas seifā atrada 65 ASV dolārus zeltā.³²

Tāpat jāatzīmē, ka tobrīd, 1940. gada augustā, 10 no šīm valūtām vairs nebija konvertējamas vai tas bija problemātiski, jo attiecīgās valstis (Francija, Beļģija,

²⁹ Turpat, 64. lp.op.

³⁰ LNA LVA, 327. f., 1. apr., 455.l., 61. lp.

³¹ LNA LVA, 327. f., 1. apr., 460.l., 45. lp.

³² LNA LVA, 327.f., 1. apr., 470.l., 140., 149.lp.

Lietuva, Igaunija, Dānija, Čehoslovākija, Holande, Polija, Austrija, Norvēģija) bija okupētas. Tiesa gan, šo valstu zelta monētas saglabāja savu zelta vērtību. Tāpat Francijas, Beļģijas un Nīderlandes valūtu teorētiski varēja izmantot norēķinos ar tās aizjūras teritorijām. Par Lietuvas un Igaunijas valūtu PSRS ietvaros vēl bija iespējams saņemt pretvērtību. Seifos atrada arī 28 132 cariskās Krievijas rubļus, kam vairs nebija nekādas vērtības un divus sudraba dālderus (tiem varēja būt kolekcijas vērtība). Tika atrasti arī 9351,99 cariskās Krievijas zelta rubļi, dažādas sudraba un zelta monētas, kas svēra attiecīgi 333 gramus sudraba un 855,09 gramus zelta.

Latvijas Banka pārņēma visu atrasto valūtu. Izņēmums bija daļa augusta otrajā pusē uzlauztajos seifos atrastās nederīgās Vācijas un Krievijas banknotes, kuru vērtība visbiežāk (visticamākais, laika trūkuma dēļ) pat netika norādīta. Daudzos aktos tikai izdarīta atzīme “veca Krievijas papīra nauda bez vērtības” vai “veca cara un Vācijas nauda”, “Kriev. cara rubļi dažādas vērtības”, “vecā Krievijas dažāda lieluma papīra nauda bez vērtības” utt.³³ 21. augustā Rīgas pilsētas diskonta bankā atvērtā depozīta saiņa Nr. 6121 aktā bija ierakstīts: “Skārda kaste ar bij. Krievijas akciju bandrolēm un tabaku. Daudzums nav saskaitīts.”³⁴ Tas liecina, ka seifu uzlaušana notika lielā steigā, dažbrīd iztrūka pat novērtējuma par Latvijas Bankai nododamajām lietām.

Vekseli

Seifos atrada vekselus astoņās valūtās: latos (2 602 759,66), Latvijas rubļos (173 000), Lielbritānijas sterliņu mārciņās (1500), ASV dolāros (2185,29), Vācijas reihsmarkās (250), Šveices frankos (10 669,16), Lietuvas litos (1500) un Francijas frankos (7648,50). Privātpersonu un vēl nenacionalizēto uzņēmumu vekselus nenodeva Latvijas Bankai – to vērtība diemžēl nav precīzi nosakāma, jo dažkārt (it sevišķi augusta beigās) mēdza norādīt tikai seifā atrasto privātpersonu vekseļu kopskaitu.

Akcijas-pajas

Seifos atrada akcijas 10 dažādās valūtās: latos (17 703 315), Latvijas rubļos (160 800), Lielbritānijas sterliņu mārciņās (58), Vācijas reihsmarkās (3000), Šveices frankos (4040), Zviedrijas kronās (36 000), Lietuvas litos (64 500), Francijas frankos (3075), Francijas zelta frankos (latos) (409 790), Krievijas cara rubļos (445 500).

³³ LNA LVA, 327.f., 1.apr., 471.l., 139., 140., 141., 145., 147., 153.lp.

³⁴ Turpat, 172. lp.

Netika pārņemtas vēl nenacionalizēto uzņēmumu akcijas, kā arī daļa agrākās cariskās Krievijas uzņēmumu akcijas (tām augusta beigās pat mēdza nenorādīt vērtību). Vienā no aktiem vienkārši bija ierakstīts: “Bezvērtīgas bij. Krievijas a/s akcijas”.³⁵ Līdz ar to kopējā akciju vērtība Krievijas cara rubļos patiesībā bija lielāka nekā kopsavilkumos norādīts.

Obligācijas

Seifos atrada obligācijas 11 dažādās valūtās: latos (Ceļa aizņēmuma obligācijas – 88 812 lati, citas obligācijas – 16 042 314,67 lati), Latvijas rubļos (484 600), ASV dolāros (310), Zviedrijas kronās (300), Bulgārijas levās (20), Ungārijas koronās (200), Beļģijas frankos (3000) un Polijas zlotos (94,57), Francijas frankos (2000), Krievijas cara rubļos (540 365,25).

Pārbaudot seifu pārbaudes aktus, atklājās, ka kopsavilkumā nav iekļauti Austrijas Bankas vērtspapīri 180 000 Austrijas kronu vērtībā.³⁶ Iespējams, tās netika atzīmētas, jo Austriju bija anektējusi Vācija, un tās bija zaudējušas vērtību. Šis nav vienīgais šāds gadījums. Latvijas Kredītbankas seifā Nr.20f atrada un Latvijas Bankai nodeva 1921. gada PSRS garantiju par 1 miljonu rubļu (sēr. AA Nr. 326596), kas neparādās kopsavilkumā.³⁷

Diemžēl ne vienmēr pārņemto vērtspapīru vērtība bija norādīta. Piemēram, Zālamanam un Iljai Dāvidsoniem piederošajā depozīta sainī, kas glabājās Rīgas pilsētas diskonta bankā, atrada vienu akciju sabiedrības “Dinamo” (bijušās Krievijas impērijas) akciju un vienu Krievijas brīvības aizņēmuma obligāciju, kurām apakškomisija nenorādīja nominālo vērtību.³⁸

Jāatzīmē, ka seifu izīrētāji dažkārt mēģināja saglabāt vērtspapīrus savā īpašumā. Piemēram, 1940. gada 5. augustā Rīgas pilsētas diskonta bankā, atverot seifu Nr. 1308, kas bija reģistrēts uz T/N “Anglolat” un D. Gavronskijs un Bdi vārda, Īzaks Fiskins (dzīvoja Antonijas iela 13, dz. 2) paziņoja komisijai, ka seifā glabājas viņa personīgās Latvijas 1931. g. iekšējā ceļu aizņēmuma obligācijas un Valsts zemes bankas ķīlu zīmes. “Minētās obligācijas Izaks Fiskins pieteica par savu personīgu īpašumu”. Kopā seifā atradās Latvijas 1931. gada ceļu obligācijas 40 latu vērtībā un

³⁵ LNA LVA, 327.f., 1. apr., 471.l., 154.lp.

³⁶ LNA LVA, 327.f., 1. apr., 460.l., 16. lp.

³⁷ LNA LVA, 327.f., 1. apr., 460.l., 25. lp.

³⁸ LNA LVA, 327.f., 1.apr., 471.l., 143. lp.

Valsts zemes bankas 2% ķīlu zīmes 4500 latu vērtībā.³⁹ Tas gan I. Fiskinam nekā nepalīdzēja, jo viņa obligācijas vēlāk bija iekļautas uz PSRS aizvesto vērtību sarakstā.⁴⁰

Ķīlu zīmes

Seifos atrada ķīlu zīmes četrās dažādās valūtās: latos (11 154 688,42), Latvijas rubļos (12 500), Vācijas reihsmarkās (612,50) un Krievijas cara rubļos (17 000).

Pārējās vērtības

Seifos tika atrastas arī citas vērtības astoņās dažādās valūtās: latos (3 309 132,80), Lielbritānijas mārciņās (5,10,-), ASV dolāros (8500), Vācijas reihsmarkās (300), Zviedrijas kronās (10 000), Krievijas cara rubļos (1 378 252,92). Tāpat šajā sadaļā tabulā pie Latvijas Kredītbankas atzīmēti 2300 Fls, ar ko acīmredzot domāti florīni, bet tā kā konkrētais seifa pārbaudes akts arhīvā nav atrodams, šobrīd nav noskaidrojams, vai arī to ir domāti tolaik apgrozībā esošie Austrālijas, Jaunzēlandes, Īrijas, Lielbritānijas vai Nīderlandes florīni (guldeņi).

Kopējai “pārējo vērtību” summai ir jāpieskaita vēl 50 000 latu – aptuveno seifos atrasto juvelierizstrādājumu un dažādu kolekciju (monētu, pastmarku u.c.) vērtību. Tāpat jāpieskaita arī sudraba un zelta monētu vērtība, kas seifu pārņemšanas aktos bija uzskaitītas atsevišķā kategorijā – 33,30 lati par sudraba monētām un 8550,90 lati par zelta monētām, kopā 8584,20 lati. Kopējā pārējo vērtību summa latos tātad sasniedza 3 367 717 latus.

Kopsavilkums

Seifu pārņemšanas aktos uzskaitot vērtības, tika ņemta vērā to nominālvērtība nevis tirgus vērtība. Dārgmetāli tika konvertēti pēc attiecības 10 grami sudraba=1 lats, 1 grams zelta=10 lati, briljanti – 1 karāts=1000 līdz 2000 latu.⁴¹ Krievijas zelta rubļi tika novērtēti pēc kursa 1 zelta rublis=4,8 lati.⁴² Latvijas rubļi tika konvertēti pēc kursa 50 Latvijas rubļi=1 lats.⁴³

Sadalot pēc valūtām, seifos pārņemtas bija vērtības sekojošā apmērā:

³⁹ LNA LVA, 327.f., 1.apr., 470.l., 145. lp.

⁴⁰ LNA LVVA, 6209.f., 1. apr., 649.l., 36. lp.

⁴¹ LNA LVA, 327.f., 1. apr., 457. l., 109., 110. lp.

⁴² LNA LVA, 327.f., 1.apr., 470.l., 65.lp., 70. lp.

⁴³ LNA LVA, 327.f., 1.apr., 470.l., 75. lp.

Lati (valūta, vekseli, akcijas, obligācijas, ķīlu zīmes, pārējās vērtības) – 51 331 225

Latvijas rubļi (vekseli, akcijas, obligācijas, ķīlu zīme) – 830 900

Lielbritānijas sterliņu mārciņas (valūta, vekseli, akcijas, pārējās vērtības) – 2935,00,14

ASV dolāri (valūta, vekseli, obligācijas, pārējās vērtības) – 16 057,79

Vācijas reihsmarkas (valūta, vekseli, akcijas, ķīlu zīmes, pārējās vērtības) – 57 792,99

Šveices franki (valūta, vekseli, akcijas) – 15 059,16

Zviedrijas kronas (valūta, akcijas, obligācijas, pārējās vērtības) – 46 495,65

Somijas marka (valūta) – 5362

Itālijas liras (valūta) – 166

Lietuvas liti (valūta, vekseli, akcijas) – 66 394,70

Igaunijas kronas (valūta) – 928,97

Norvēģijas kronas (valūta) – 13

Dānijas kronas (valūta) – 422,75

Holandes guldeņi (valūta) – 1207

Beļģijas franki (valūta) – 30 204,45

Ungārijas koronas (obligācijas) – 300

Bulgārijas levas (obligācijas) – 20

Čehoslovākijas kronas (valūta) – 1494,70

Polijas zloti (valūta, obligācijas) – 566,41

Austrijas kronas (valūta) – 16

Francijas franki (valūta) – 15 608,15

Francijas zelta franki (lati) (akcijas) - 409 790

Krievijas cara rubļi – 2 409 250,17

Krievijas zelta rubļi – 9351,99

Pārrēķinot šīs valūtas pēc to kursa Rīgas biržā latos, iegūstam, ka no seifiem tika pārņemtas vērtības vairāk nekā **53 238 151,22 latu** vērtībā. (skat. 3. pielikumu)

6. Pārņemto vērtību liktenis

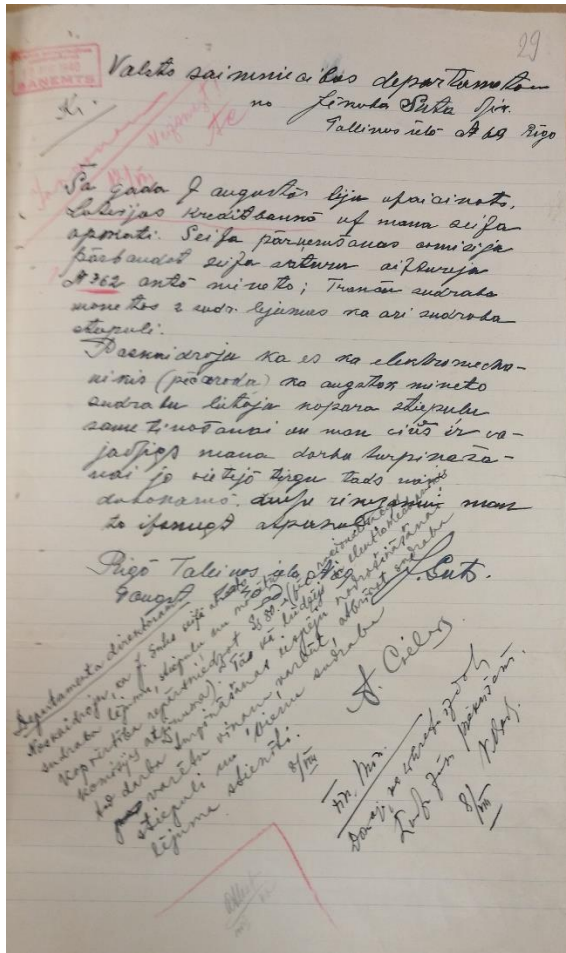
Kas attiecas uz tām seifos atrastajām lietām, kuras formāli bija jāatdod atpakaļ īpašniekiem, to liktenis bija dažāds. Situāciju varēja ietekmēt apakškomisiju locekļu subjektīvā attieksme un tas, vai īpašnieks bija vai nebija ieradies uz attiecīgā seifa pārbaudi, vai seifa īpašnieka uzstājība mēģinājumos atgūt sev piederošo mantu.

Aizturētās vērtības

Daļu no seifos atrastajām vērtībām atzina “par aizturamām” un vienkārši neizdeva tās īpašniekiem. Piemēram, 1940. gada 15. augustā sastādīts akts par depozītu pārbaudi bankās no 3. līdz 14. augustam liecina, no Latvijas kredītbankas depozītiem bija aizturētas astoņas gleznas un viens kristāla kauss, kas nodoti Latvijas Bankai, neskatoties uz to, ka šādi priekšmeti formāli Latvijas Bankai nebija jāpārņem.⁴⁴ Agrākie finansu ministra rīkojumi un presē publicētā iedrošinošā informācija par iespēju iedzīvotājiem saņemt atpakaļ daļu no sava īpašuma, tika ignorēti. Faktiski tika īstenota seifu izlaupīšana.

Iedzīvotāji un uzņēmumi (ar retiem izņēmumiem) saglabāja tikai tās vērtības, kuras seifu pārbaudes laikā viņi bija uzreiz izņēmuši. Taču daudzi, saņēmuši aktu ar atzinumu, ka viņu vērtslietas vai dokumenti ir atdodami to īpašniekiem, tās atstāja seifos turpmākai glabāšanai. Vēlāk tās reti kurš atguva. Iedzīvotāji rakstīja lūgumus atdot viņiem personīgos dokumentus, sudraba galda piederumus, priekšmetus, kas nepieciešami darbam, bet lielākoties tika saņemti atteikumi. Lēmumus šajos jautājumos pieņēma Valsts saimniecības departamenta direktors Voldemārs Bastjānis, vicedirektors Ansis Cielavs, bet izpildīja M. Jansons.

⁴⁴ LNA LVA, 327.f., 1. apr., 455. l., 56. lp.

Attēls Nr. 2. Jēkaba Sutas lūgums Valsts saimniecības departamentam atdot viņam piederošās vērtības. Avots: LNA LVA, 327.f., 1. apr., 488.l., 29. lp.

Piemēram, Jēkabs Suta vērsās Valsts saimniecības departamentā ar lūgumu izsniegt viņam sudraba monētas, divus sudraba lējumus un sudraba atspoli. J. Suta paskaidroja, ka tie nepieciešami darba vajadzībām – viņš strādā par elektromehāniķi un izmantojot sudrabu kapara stieplu metināšanai, taču to vietējā tirgū vairs nav iespējams iegādāties. A. Cielavs vērsās pie Valsts saimniecības departamenta direktora ar paskaidrojumu: “Noskaidroju, ka J. Sutes seifā atrasto sudraba lējumu, stiepuļu un monētu kopvērtība nepārsniedzot Ls 80.- (pēc nacionalizācijas komisijas atzinuma). Tā kā lūdzējs ir elektromehāniķis, tad darba turpināšanas iespēju nodrošināšanai varētu viņam, varbūt, atbrīvot sudraba stiepuļu un vienu sudraba lējuma stienīti.” Acīmredzot direktors bija citās domās un pēc četrām

dienām A. Cielavs uzlika uz lūguma rezolūciju, kas bija domāta M. Jansonam: “Neizsniegt!”⁴⁵ (skat. attēlu)

Pakāpeniska aizturēto vērtību izsniegšana sākās pēc diviem mēnešiem. Dīvainā situācija izveidojās ar valsts iekšējo aizņēmumu obligācijām, kuras augstā tika atņemtas, bet oktobra beigās prese ziņoja, ka tās varēs saņemt atpakaļ.⁴⁶ 26. oktobrī sāka atbrīvot agrākās Latvijas Kredītbankas seifus, bet īpašniekus prese aicināja “ar atdodamo vērtību izņemšanu nesteigties un neapgrūtināt bankas darbiniekus, bet ierasties pēc vērtībām tikai tad, kad saņemts PSRS Valsts bankas Latvijas republikas kantora uzaicinājums.”⁴⁷

Seifa īpašniekam bija jāierodas bankā ar seifa pārbaudes akta norakstu, ieejas karti un atslēgām. 10. novembrī tika pat draudēts, ka ja seifa īpašnieki neieradīsies, seifi 12. novembrī tiks atvērti uz īrētāju rēķina un bez viņu klātbūtnes.⁴⁸ Taču drīz vien pēc Valsts bankas rīkojuma vērtību atdošanas process tika pārtraukts un vismaz līdz 1941. gada martam lielākā daļa seifos glabāto mantu nebija atdotas to īpašniekiem.⁴⁹

Uz PSRS aizvestās vērtības

1941. gada 26. jūnijā komisija, kura sastāvēja no PSRS Valsts bankas Latvijas republikāniskā kantora pārvaldnieka v.i. Ņ. Čistjakova, Operacionālās pārvaldes galvenā grāmatveža G. Finberga un galvenā kasiera F. Darginoviča, nodeva Latvijas PSR Tautas komisāru padomes pilnvarotajam V. Šelepovam aizplombētos maisos un kastēs republikāniskā kantora, pilsētas kantora un Lietuvas PSR kantora Šauļu nodaļas vērtības 98 045 100 rubļu vērtībā. V. Šelepova uzraudzītajā padomju valdības ešelonā iekrāva arī 45 aizzīmogotas kastes un divus maisus ar nacionalizēto banku vērtībām. Šīs vērtības nebija novērtētas. Ešelons, kurā bija pārvaldnieka vietnieks K. Zandersons un G. Finbergs, aizbrauca uz Ivanovas pilsētu Krievijā. Evakuētās

⁴⁵ LNA LVA, 327.f., 1. apr., 488.l., 29. lp.

⁴⁶ Seifu lietas. *Padomju Latvija*, 26.10.1940., Nr. 67, 5. lpp.

⁴⁷ Seifu lietas. *Padomju Latvija*, 26.10.1940., Nr. 67, 5. lpp.

⁴⁸ *Cīņa*, 10.11.1940., Nr. 128

⁴⁹ LNA LVA, 327. f., 1. apr., 1. l., 191. lp.

vērtības nodeva Valsts bankas Jaroslavļas kantorī 1941. gada 1. jūlijā. Visi dārgmetāli tika izvesti ar Valsts bankas pārvaldes vagonu jau iepriekš.⁵⁰

КОПИЯ

А К Т

г. Рига, 26 июня 1941 г.

Настоящий акт составлен в том, что Латвийская республиканская контора Госбанка СССР, в лице и.о. управляющего конторой тов. Чистикова Н.И., главного бухгалтера оперативного управления конторы тов. Финдберга Л.О. и главного инспектора конторы тов. Давриновича Ф.Ф., с одной, а Уполномоченный СНК Латвийской ССР тов. Шелонис В.И., на основании / удостоверения СНК Латвийской ССР от 25 июля г/г. за № 1374/сс, принял в опломбированных мешках, для транспортировки нижеследующие ценности:

1. <u>Банковые билеты, годные:</u>	
48 мешков на общую сумму	руб. 38.000.000,-
2. <u>Банковые билеты, ветхие:</u>	
10 мешков на общую сумму	руб. 9.146.600,-
3. <u>Казначейские билеты, годные:</u>	
116 мешков, на общую сумму	руб. 17.290.000,-
4. <u>Казначейские билеты, ветхие:</u>	
19 мешков, на общую сумму	руб. 1.620.100,-
5. <u>Никелевая монета:</u>	
1835 мешков, на общую сумму	руб. 1.835.000,-
6. <u>Бронзовая монета:</u>	
4700 мешков на общую сумму	руб. 235.000,-
Всего	
	руб. 68.126.700,-

(Руб. шестьдесят восемь миллионов сто двадцать шесть тысяч семьсот)

7. Ценности, находящиеся на хранении в мешках национализированных банкнот, в опечатанных сорока-пяти (45) мешках и двух (2) мешках без печати.

8. Ценности, принятые от НКФ Латвийской ССР в десяти (10) запломбированных мешках, в общей сумме руб. оценке руб. 147.328,70.

9. Монета в латах, серебряная:

365 мешков на общую сумму лат. 730.000,-

10. Монета в латах, никелевая:

109 мешков, на общую сумму лат. 109.000,-

11. Монета в латах, бронзовая:

900 мешков на общую сумму лат. 130.000,-

Всего лат. 969.000,-

(лат девятьсот шестьдесят девять тысяч)

Одвали: _____ Принял: _____
(см. на обороте)

Attēls Nr. 3. PSRS Valsts bankas Latvijas republikāniskā kantora 1941. gada 26. jūnija akta par vērtību izvešanu uz Krieviju noraksts. Avots: LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 643. l., 4. lp.

Latvijas Bankas sastādītais pārskats liecina, ka uz Krieviju tika aizvestas vērtības no astoņām Latvijas kredītiestādēm (Latviešu akciju banka, Daugavas savstarpīgā kredītbiedrība, II Rīgas savstarpīgā kredītbiedrība, Vidzemes savstarpīgā kredītbiedrība, AS Liepājas banka, Rīgas biržas banka, Rīgas pilsētas diskonta banka, Latvijas Kredītbanka).⁵¹ Aizvestas bija vērtības no 382 privātpersonu un pieciem uzņēmumu (“Dzirnavnieks”, TN “Anglolat” un D. Gavronskijs un biedri”, “Lenta”, filmu rūpnīca AS “Metro-Goldwyn-Mayer”, firma “Jānis Mulmanis”) seifiem. Cietušo vidū bija arī sabiedrībā labi zināmas personas: Emīlija Benjamiņa (2 ASV dolāri, 70 Šveices franki, 10 Itālijas liras), Elza Pliekšāne (30 Krievijas zelta rubļi,

⁵⁰ LNA LVVA, 6209.f., 1.apr., 643.l., 4. lp., 4. lp.op.

⁵¹ LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 649.l.

180 Francijas franki), Markus Gailītis (12 dažādas sudraba monētas), Kristaps Bahmanis (20 ASV dolāri, 2 sudraba reihsmarkas) u.c.

-1-

P Ā R S K A T S

par izņemām no privāto banku seifiem vērtlietām un dažādām vērtībām, kas aizvestas uz PSRS.

Latviešu Akciju Banka

Bankas akta Nr.	Trašnieka un seifa Nr.	Adrese	Vērtību nosaukums.	Šķ.	Summa.
7a	S. Davidsons № 16	Lazaretes 2/4 - 2C	Rupja sudraba krievu cara nauda. Sīka sudraba nauda monētas Dažādu valstu metāla monētas	10 24	Rbl 8.-
14/53	A. Paimatains № 201	Gertrūdes 19/21-5	Yina papīra dolārs Krievijas sudraba monētas Vācu sudraba 3 markas Spēju sudr. monēta	7 1 1	\$ 1.-
47/43	Sonoha Markova № 754	Siguldas prosp. 35 dz. 2	Angļu mārciņu papīra USA \$ papīra nauda Kungu zelta pulkstenis, lietots № 45837	1 1	£ 13.- \$ 10.-
49/27	A. Kumpāņevics № 743	Valpi 19 dz. 8	2 sudr. franka gabala Kanādas sudraba 1 gab 25 centi	1 1	Fr 8.-
197	Kārlis Vitols - Tamlānders seifs par "Migra" № 121	Elgātnes 1-1	Zelta 10 vācu marka " 20 franšu fr. Krievu sudraba sīksauda Latv. sudraba nauda USA dolāri zelta monēta a \$ 20.-	1 1 13 10	Centr. 25 Ls 19.- Fr 20.- Ls 140 kap. Ls 200.- \$ 200.-
198	E. Kurmens № 154	Erivības 1-1	Angļu papīra nauda a £ 10.- Anglijas papīra nauda Amerikas papīra nauda	3 1 1	£ 30.- £ 4.- \$ 1.-
218	Paja un Jēkabs Rabinoviči № 188	Stabu № 59 - 8	Jewish Colonial Trust akc. ar kuponiem Iemaksas zīme par "Palestīne Land Development comp." akciju Dažādu valstu rupja sudraba nauda (kolekcija)	1 1 28	£ 1.- £ 1.-
242	Zofija Meļipā seifs № 34	Slokas 220c-1	Ceļa kronas papīru nauda Ceļa metāla nauda (sīka) Vācu metāla nauda	1 1 1	Ček 30.- " 200.- Mark 8,22
247	K. Leimānis seifs № 167	Kokles B - 14	Amerikas dolāri papīru a \$ 1.- Zelta smar. dolāri. Latv. nauda daž. banknotas Sudr. nauda Latv. Mijēja nauda 2 r. Latv. Kopēja nauda Latv.	20 2 2 2 2	\$ 61.- \$ 20.- Ls 180.- Ls 1.- Ls 0,40 Ls 0,08

Attēls Nr. 4. Latvijas Bankas darbinieku 1941. gada oktobrī sastādītais pārskats par uz PSRS aizvesto privāto seifu vērtlietām. Avots: LNA LVVA, 6209. f., 1. apr., 649.l., 1. lp.

7. Secinājumi un ierosinājumi

Padomju varas iestādes lēma par privāto un uzņēmumu seifu pārņemšanu lielo uzņēmumu un banku nacionalizācijas politikas ietvaros. Latvijas kredītiestāžu seifu pārņemšana notika lielā steigā, trīs nedēļu laikā pārbaudot vairāk nekā 11 tūkstošus seifu. Latvijas Bankai tika nodota (nacionalizēta) seifos atrastā valūta, lielākā daļa vērtspapīru, vērtīgākie dārgakmeņi, dārgmetāli un juvelierizstrādājumi. Šīs mantas vērtība bija vismaz **53 238 151,22 latu**.

Neskatoties uz oficiālajiem rīkojumiem, liela daļa seifos atrasto vērtību tika aizturēta, nododot tās glabāšanā Latvijas Bankai. Nelielu daļu no tām iedzīvotājiem

vēlāk izdevās atgūt, taču to vērtība avotu trūkuma dēļ nav precīzi nosakāma. Tālākos pētījumos, iespējams, varētu noteikt to aptuveno vērtību.

1941. gada 26. jūnijā daļa no augstākminētajām vērtībām 45 kastēs un divos maisos tika izvestas uz PSRS. Tās netika novērtētas, taču arhīvos ir atrodami aizvesto mantu saraksti, kas perspektīvā ļautu noteikt to aptuveno vērtību. Tāpat vēl potenciāli būtu jāpēta, kas notika ar Latvijas teritorijā palikušajām vērtībām nacistiskās Vācijas okupācijas laikā.

Šī pētījuma rezultātu publicēšana starptautiskā zinātniskā vidē ļautu izgaismot vēl vienu PSRS okupācijas režīma noziedzīgās politikas dimensiju – privātpersonu un juridisku personu aplaupīšanu, konfiscējot banku seifu saturu.

1. pielikums. Seifu pārbaudes rezultāti 1940. gada 14. augustā⁵²

Kreditīestādes nosaukums	Seifu skaits			Pārbaudes rezultāti			Nepārbaudīti seifi			Depozīti			
	Kopā	Izīrēti	Neizīrēti	Tukši vai nav LB nododamu vērtību	Izīrēti ar vērtībām	Neizīrēti seifi ar vērtībām	Kopā	Neierādās īpašnieki	Pazudušas atslēgas	Kopā	Nodoti īpašniekiem vai	Ar vērtībām	Nepārbaudīti
Latvijas Kredītbanka	3303	1263	2040	648	380	1	235	235	-	25	13	1	11
Latvijas Kredītbankas Daugavpils nodaļa	17	17	-	6	9	-	2	2	-	-	-	-	-
Latvijas Kredītbankas Ventspils nodaļa	118	10	108	4	6	-	-	-	-	-	-	-	-
Rīgas biržas banka	3310	1095	2215	474	232	3	414	389	25	261	178	62	21
Rīgas pilsētas diskonta banka	1776	931	845	559	254	-	126	118	8	9	1	-	8
Latviešu akciju banka	812	329	483	223	84	-	22	22	-	-	-	-	-
II Rīgas savstarpīgā kredīt biedrība	249	136	113	77	40	-	30	19	11	3	1	-	2
Vidzemes savstarpīgā kredīt biedrība	151	134	17	73	48	-	13	13	-	-	-	-	-
Valsts zemes bankas Jelgavas nodaļa	209	95	114	47	39	-	9	9	-	-	-	-	-
Ziemeļu bankas Liepājas nodaļa	52	30	22	18	12	-	-	-	-	-	-	-	-
Liepājas banka	630	89	541	57	18	1	23	14	9	-	-	-	-

⁵² LNA LVA, 327.f., 1. apr., 455. l., 27.–43. lp.

III Vidzemes savstarpīgā kredītbiedrība	100	37	63	20	12	-	5	5	-	1	-	1	-
Daugavas savstarpīgā kredītbiedrība	100	35	65	14	12	-	9	9	-	-	-	-	-
Jelgavas pilsētas krājcase	132	73	59	24	22	-	25	25	-	-	-	-	-
Rīgas amatnieku krājazidevu sabiedrība	35	9	26	5	3	-	1	1	-	-	-	-	-
Rīgas tirgotāju un rūpnieku savstarpīgā kredītbiedrība	48	23	25	15	3	-	5	5	-	-	-	-	-
Kopā	11042	4306	6736	2264	1174	5	919	866	53	299	193	64	

2. pielikums. Latvijas Bankas pārņemto vērtību kopsavilkums 1940. gada 23. augustā.⁵³

	Latvijas Kredītbanka	Rīgas biržas banka	Rīgas pilsētas diskonta banka	Latviešu akciju banka	II Rīgas savst. kredīt biedrība	Vidzemes. savst. kredīt biedrība	Zemes bankas Jelgavas nodaļa	Ziemeļu bankas Liepājas nodaļa	Liepājas banka	III Vidzemes savst. kredīt biedrība	Daugavas savst. kredīt biedrība	Jelgavas pilsētas krājkaše	Rīgas amatnieku krājaizdevu sab.	Rīgas tirgotāju un rūpnieku savst. kredīt b.	Kopā 1940. 23. VIII
VALŪTA															
Lati	116119,8	34866,22	91078,50	37078,98	21397,66	23455	8448,22		34875		870	11493	520		380202,45
Lielbritānijas mārciņas	456,24	353,10,-	103,10,10	222,1.-	211,10.-	3,1,-	1,00,2	12	7	0.10					1371,10,14
ASV dolāri	1059,25	2005	1028,25	385	465	36	1	1	72			10			5062,50
Krievijas zelta rubļi	3545,44	1800	1106,68	705,32	1413,5	382,3	28		62	67	20	221,75			9351,99
Francijas franki	1787,10	477,55	205	175	190	30					20				2884,65
Beļģijas franki	37,85	30100		66,60											30204,45
Šveices franki	35	40	170	5	20				60		20				350
Lietuvas liti	171,50	82,20	91		25			25							394,70
Itālijas liras			10			76					80				166
Igaunijas kronas	128,62	744,07	27	29,28											928,97
Zviedrijas kronas	7,65	10	148						30						195,65
Dānijas kronas	88,75	114	20	200											422,75

⁵³ LNA LVA, 372.f., 1. apr., 455.l., 61. lp.

Čehoslovākijas kronas	0,20	370		1104,50			20							149470
Vācijas reihsmarkas	47351,27	5030	1086	51,22	9					18		85		53630,49
Somijas markas	2021	2240	60	1040					1					5362
Holandes guldeņi	23	1073	11			100								1207
Polijas zloti	220,62	225		16,22	10									471,84
Austrijas kronas	16													16
Norvēģijas kronas	10	3												13
Sudraba dālderī			2											2
Krievijas cara rubļi								28132						28132
Zelts, gramos	13,09													13,09
Sudraba monētas, gramos	333													333
VEKSEĻI														
Lati	780265	461742.6	113422.1	917322.3		14200	21667.7		263840	10000		20300		2602759.66
Latvijas rubļi	40000		133000											173000
Lietuvas liti	1500													1500
ASV dolāri		2185.29												2185.29
Šveices franki			10080	589.16										10669.16
Lielbritānijas mārciņas			1500											1500
Vācijas reihsmarkas			250											250
Francijas franki			7648.50											7648.50

Akcijas-pajas															
Lati	4783600	5250220	3815660	3010070	26025	32860	11220		686800	640	80000	6220			17703315
Krievijas vara rubļi	213000	65000	166300		1200										445500
Lielbritānijas mārciņas	35	16	7												58
Zviedrijas kronas	36000														36000
Latvijas rubļi	160800														160800
Francijas franki	3075														3075
Vācijas reihsmarkas	3000														3000
Šveices franki												4040			4040
Zelta franki (lati)		409790													409790
Lietuvas liti		64500													64500
Obligācijas															
Lati	5119783,02	3653138	3481458,58	1276240	429700	779060,62	266084,45	270000	158000	125000	277000	117850	81000	8000	16042314,67
Ceļu aizņēmumu obligācijas, latos	33680	21392	18620	7500	2820	920	1380	140	1860	140	40	260		60	88812
Latvijas rubļi	456200		28400												484600
Krievijas cara rubļi	302140,25	9725	213500	10000				5000							540365,25
Francijas franki	1000	1000													2000
ASV dolāri		150		160											310
Bulgārijas levas			20												20
Ungārijas			200												200

koronas															
Zviedrijas kronas			300												300
Beļģijas franki			2000	1000											3000
Polijas zloti				94,57											94,57
Ķīlu zīmes															
Lati	9772292	956712	318712,42	44452	13532	21960	6768		12063	317		2400	480	5000	11154688,42
Krievijas cara rubļi	17000														17000
Latvijas rubļi	12000		500												12500
Vācijas reihsmarkas		612,50													612,50
Pārējās vērtības															
Zelts, gramos			842												
Lati	1112143,49	1574712,75	150562,80	27071,50	110000	11785	1085,76		12200	517,50		307054		2000	3309132,80
Krievijas cara rubļi	1157052,92	121000	100					100			100000				1378252,92
Vācijas reihsmarkas		300													300
ASV dolāri	8500														8500
Zviedrijas kronas	10000														10000
Lielbritānijas mārciņas		5,10,-													5,10,-
Florīni	2300														2300

3. pielikums. Seifos pārņemto vērtību pārrēķins latos

	Valūtas nominālā vērtība	Valūtu vidējais kurss Rīgas biržā 1940. gada aprīlī–maijā ⁵⁴	Citi izmantotie kursi	
Lati	51 331 225			51 331 225
Latvijas rubļi	830 900		1:50	16 618
Lielbritānijas mārciņas	2935,00,14	1:19,27		56 558,57
ASV dolāri	16 057,79	1:5,40		86 712,06
Vācijas reihsmarkas	57 792,99	1:2,0492		118 429,39
Šveices franki	15 059,16	1:1,214		18 281,82
Zviedrijas kronas	46 495,65	1:1,2885		59 909,64
Somijas marka	5362		1:0,1112 ⁵⁵	596,25
Itālijas liras	166		1:0,271 ⁵⁶	44,98
Lietuvas liti	66 394,70	1:0,912		60 552,21
Igaunijas kronas	928,97	1:1,2894		1197,81
Dānijas kronas	422,75	1:1,045		441,77
Nīderlandes guldeni	1207	1:2,8705		3464,69
Beļģijas franki	30 204,45	1:0,9184		27 739,76
Francijas franki	15 608,15	1:0,1089		1699,72
Francijas zelta franki	409 790		1:1	409 790
Ungārijas koronas	300			
Bulgārijas levas	20			
Krievijas zelta rubļi	9351,99		1:4,8	44 889,55
Kopā				53 238 151,22

⁵⁴ *Mēneša Biļetens*, 1940, Nr.7, 7. lpp.

⁵⁵ *Ekonomists*, 1939, Nr. 24, 1718. lpp.

⁵⁶ *Ekonomists*, 1939, Nr. 24, 1718. lpp.